

Kulpín v znamení jubileí 670/270

V roku 2015 Kulpínčania oslavujú viaceré jubileá. Najstarší písaný dokument o Kulpíne datuje z 28. februára roku 1345. Od vtedy ubehlo 670 rokov a terajší Kulpín, na tejto lokalite sa začal stavať pred 270 rokmi. Pripomíname si aj 140 rokov začiatku stavby slovenského evanjelického kostola. Sú tu aj jubileá významných osobností: 215 rokov narodenia a 140 rokov úmrtia Daniela Koléniho, 180 rokov narodenia a 100 rokov úmrtia Emila Koléniho, 160 rokov narodenia Alberta Martiša a 125 rokov úmrtia Félixu Kutlíka. Patriarcha Srbskej pravoslávnej cirkvi Georgije Branković sa narodil pred 185 rokmi a majiteľ kulpínskeho kaštieľa Djoka Dundjerski zomrel roku 1950, teda pred 65 rokmi.

Obyvatelia toho prvého Kulpína, z prvej polovice 14-ho storočia, žili v zemľankách. Lokalita mesta sa viackrát menila: „Klisa“, „Viničky“, „Peskara“, keďže bol viac ráz spustošený Turkami a raz aj zo strany tatárskych hord.

Nové dejiny Kulpína sa začínajú písať 10. júla 1745, keď pustatinu Kulpín rakúska cisárovná Mária Terézia pridela rodine Stratimirović. Práve v tom roku 1745 sa prisťahovali Slováci do Petrovca, ako prvej slovenskej osady na území dnešného Srbska a možno teda predpokladať, že sa určitý počet rodín usadil aj v Kulpíne, kde bolo treba obrábať veľké panstvo. Náš známy historik, univerzitný profesor Samuel Čelovský v knihe Pamätnica - Споменица 1789-1989 vydanéj pri príležitosti dvojstého výročia kulpínskej základnej školy uvádza, že Kulpín spolu s Petrovcem patrí k najstarším slovenským osadám v Báčke a že medzi jeho prvých osadníkov patrili aj Slováci.

„Hoci zatiaľ nemáme k dispozícii archívne pramene o prvých slovenských prisťahovalcoch do Kulpína z roku 1745, resp. z nasledujúcich rokov, predpokladáme, že väčšina z nich pochádza zo stredného Slovenska, najmä z jeho južnej časti, ale aj zo starších slovenských dolnozemskej osád Peštianskej stolice, Békešskej stolice a iných stolíc na území dnešného Maďarska, odkiaľ prišli aj obyvatelia Petrovca a iných slovenských osád v Báčke, Banáte a Srieme.“ Píše Dr. Samuel Čelovský v monografii

o kulpínskej škole v ktorej ďalej uvádza, že prví slovenskí osadníci zostali v Kulpíne iba viac ako jedno desaťročie, lebo sa už roku 1758 väčšia časť z nich presťahovala do Selenče a odtiaľ znovu roku 1770 cez Nový Sad do Starej Pazovy.

V tomto období to síce nebol nijaký výnimočný zjav, lebo historické pramene zaznamenávajú značnú fluktuáciu obyvateľstva na území Vojvodiny, no treba podotknúť, že zapríčinil značný pokles slovenského obyvateľstva v Kulpíne, kde zostalo len niekoľko rodín.

S. Čelovský mieni, že kulpínski prisťahovalci pochádzali najmä z Nitrianskej stolice a vychádza z predpokladu, že sa kulpínsky kňaz Daniel Koléni, rodák z Myjavy, nemohol mýliť keď robil súpis o pôvode svojich cirkevníkov. V rodine spisovateľa Alberta Martiša, kulpínskeho rodáka, sa tiež tradovalo, že pochádzajú zo Sobotišťa v Nitrianskej stolici.

O prvých Slovákoch v Kulpíne nejstujú presné údaje, keďže roku 1812 prišlo k požiaru, v ktorom zhorela fara a kompletný cirkevný archív. Určité záznamy existujú v súkromnej kronike Martina Labáta, ktorý sa prisťahoval 1745. z Kiškerešu do Petrovca. V kronike uvádza, že sa kratšie zdržali v Petrovci a potom sa na 4 roky presťahovali do Kulpína, po čom sa znova vrátili do Petrovca. Túto Labátovu kroniku vlastní Katarína Kišová z Báčskeho Petrovca.

Kulpínčania v tomto roku mohli oslavovať aj dvojsté výročie začiatku stavby slovenského evanjelického kostola, žiaľbohu 60 rokov bolo z rôznych dôvodov premrhaných. Kulpínski cirkevníci sa totiž začali zaoberať otázkou výstavby kostola už roku 1815 keďže im zemepán Teodor Stratimirović, veľký priateľ Slovákov, ponúkol, že na vlastné náklady vystavia kostol (dva roky predtým, 1813, bol vybudovaný srbský pravoslávny chrám, taktiež za výdatnej podpory Stratimirovičovcov), ak budú určitý počet rokov zdarma kosiť panské lúky. Táto výhodná ponuka sa spočiatku nerealizovala najmä pre nedostatočnú organizovanosť. Predsa roku 1832, po príchode Daniela Koléniho (Kolenyi, Koleny) za farára začali kosiť panské lúky a za takto získané peniaze, ako aj za prostriedky z osobitného samozdanenia, vďaka milodarom ochotných mecénov mohli kúpiť roku 1846 kaštieľ s pozemkom, na ktorom sa mal stavať kostol.

Plány im však zmaril zásah maďaróna Uroša Stratimirovića, ktorý sa podvodom neoprávnene zmocnil kaštieľa s pozemkom, čo následne zapríčinilo dlhodobý súdny proces. Hoci súd vrátil kaštieľ Slovenskej evanjelickej cirkvi v Kulpíne roku 1856 a až roku 1870 cirkev dostala na základe rozsudku aj odškodné vo

výške 2000 zlatých, predsa sa cirkevný zbor finančne vyčerpal z takmer štvrtstoročného súdneho procesu, takže sa dnes existujúci kostol budoval v rokoch 1875-1879. Uvádza Dr. Samuel Čelovský v spomínanej knihe.

Kostol staval známy novosadský staviteľ Alojz Cocek v neorománskom štýle. Široký je 15m a dlhý 31m, postavený na ploche 465m². Vo veži kostola sa nachádzajú tri zvony. V prvej svetovej vojne dva zvony boli zobraté, takže sa v roku 1923 na ich miesto zadovážili z ľubľanskej zlievarne nové, a to jeden 740kg a druhý 460kg.

Už bolo spomenuté meno **Daniela Kolényho** (Myjava 3. 10. 1800 - 17. októbra 1875 Kulpín), v poradí tretieho kulpínskeho evanjelického farára, ktorý v dejinách Kulpína zanechal hlbokú stopu. Cirkevný zbor viedol 43 rokov a pochovaný je na kulpínskom cintoríne. Hlbokú stopu zanechal aj ako organizátor školského, cirkevného a národného života. Bol riaditeľom slovenskej školy, od roku 1838 dekanom báčsko-sriemskeho seniorátu a určité obdobie pôsobil aj ako učiteľ. V 60. rokoch 19. storočia bol báčskym patentálnym seniorom. Zaoberal sa aj publicistikou. Zomrel 17. októbra 1875 v Kulpíne, kde je aj pochovaný. Podľa slov Jaroslava Javorníka, súčasného deviateho kulpínskeho evanjelického farára, v cirkevnom zbore si pripomenú 140 rokov od úmrtia Daniela Kolényiho a 215 rokov od narodenia v nedeľu 11. októbra, kedy privítajú Juraja Šefčíka, siedmeho kulpínskeho farára. V ústrety spomienkovým oslavám ešte vlni reštaurovali hrobku Daniela Kolényiho, kde je pochovaná aj manželka Emilia Kolényi – Gécs a syn Mladen- Radivoj Kolényi. Reštauráciu vykonal kamenár Bartoš z Báčskeho Petrovca ako milodar kulpínskemu cirkevnému zboru.

Syn Daniela Kolényho **Emil Kolény**, narodený v Kulpíne roku 1835 je pochovaný v Hajdušici, kde bol evanjelickým farárom a kde umrel v roku 1915. V hajdušickom cirkevnom zbore, ktorý v súčasnosti vedie Sladjan Daniel Srdić, si tie dávne roky nedávno sprítomnili, keď 7. júna 2015 v tejto osade usporiadali Misijný deň pre Banát. Služby Božie pod heslom - „Vzor svedka na ceste za Kristom" boli venované pamiatke 180 rokov narodenia a stého výročia smrti Emila Kolényho. Jeho autobiografiu zachytenú pri kanonickej vizitácii CZ Hajdušica 23.-24. augusta 1887.-om roku pripravil a upravil Jaroslav Javorník, ktorý do kulpínskeho cirkevného zboru prišiel z Hajdušice. Emil Kolény bol aj historikom, publicistom a učiteľom, tiež aj dopisovateľom slovenských novín a

autorom cestopisov a historických textov. Na internetovej stránke zlatyfond.sme.sk si tieto jeho práce, v elektronickej forme, možno aj prečítať.

Albert Martiš - priekopník dolnozemskeho chmeliarstva. Dolnozemský ľudovýchovný pracovník, národný buditeľ, spisovateľ Albert Martiš sa narodil roku 1855 v Kulpíne a tohto roku si pripomíname 160 rokov jeho narodenia. Po absolvovaní učiteľskej školy sa stal učiteľom v Padine, ako v poradí tretí učiteľ v tejto slovenskej dedine. Ako učiteľ obecnej školy tu pôsobil (1877 – 1894) v časoch krutej maďarizácie, kedy sa medzi ľuďom snažil vykonávať účinnú národnobuditeľskú a osvetovú činnosť, začo veľa rás zažil prenasledovania a trpkosti. On sa však nevzdával a aj po predčasnom suspendovaní roku 1895 pokračoval v národnobuditeľskej činnosti. Aj napriek mnohým nepochopeniam od samotných ľudí, sa od samého začiatku pôsobenia v tejto hraničiarskej dedine s entuziazmom pustil do ľudovýchovej práce s cieľom pozdvihnúť kultúrnu a hospodársku úroveň tunajšieho slovenského ľudu. Presviedčal ľudí aby odoberali a čítali slovenské časopisy, najmä Národný hlásnik, Národné noviny a Obzor, do ktorých aj on prispieval, čítal Padinčanom vo svojom dome z Národných novín alebo išiel po dedine, poučoval ich, učil ich spievať slovenské pesničky, a to často za svojho klavírneho sprievodu. Roku 1880 založil v Padine čítareň. Veľké úsilie vynaložil na hospodárske povznesenie tunajších Slovákov, založil prvý peňažný ústav v Padine – Vzájomnú pomocnicu, premenovanú neskôr na Sporiteľňu, ktorá sa potom stala pobočkou Pančevskej banky. Albert Martiš má nezmazateľné zásluhy na rozvoji vojvodinského chmeliarstva, kde sa považuje za jeho priekopníka. Okrem chmeľu pestoval a šľachtil aj iné plodiny, propagoval chov hodvábnika, včiel a celkový pokrok v poľnohospodárstve. Bohatá je jeho literárna a publikačná činnosť, písal prevažne články o modernom hospodárení.

Zomrel v Padine roku 1918.

Georgije Branković - Patriarcha Srbskej pravoslávnej cirkvi – narodil sa v Kulpíne vo farárskej rodine 13. marca 1830. roku a pripomíname si 185-ročnicu jeho narodenia. V Kulpíne získal základné vzdelanie a ďalej sa venúva teológii. V cirkevnej hierarchii rýchlo postupuje a v roku 1890 bol zvolený za srbského patriarchu. Umrel v roku 1907 a v čele Srbskej pravoslávnej cirkvi stál 17 rokov. Monografia Patriarcha Georgije Branković a jeho doba 1890-1907 (Патријарх Георгије Бранковић и његово доба 1890-1907) autora Dr Gorana Vasina vyšla na sklonku roka 2014 a predstavuje vzácne svedectvo o patriarchovi Srbskej pravoslávnej cirkvi Đorđemu Brankovićovi narodenom v Kulpíne. Profesor na

Filozofickej fakulte Goran Vasin svoju magisterskú prácu venoval tomuto najvyššiemu hodnostárovi Srbskej pravoslávnej cirkvi, ktorý zanechal hlbokú stopu nielen v cirkevných dejinách, lež aj v dejinách srbského školstva ako aj spoločensko-politického života.

Félix KUTLÍK sa narodil 1843 v Rumunsku a umrel v Kulpíne roku 1890. Prozaik, publicista, učiteľ, ev. kaplán v Báčskom Petrovci a farár v Silbaši a Kulpíne. Pripomíname si 125 rokov jeho úmrtia. V Kulpíne pôsobil v období 1876 – 1890 ako štvrtý zborový farár. Diela: Stratený syn – divadelná hra v troch dejstvách; Hajdúchova smrť – poviedka z bosniackého života pod Turkami; Lazar-povešť z hercegovského života; V Belehrade- besiedka o srbskej národnej slávnosti a poviedka Marko. Tieto jeho diela si možno prečítať na www.zlatýfond.sme.sk a podrobnejšie o jeho pôsobení v Kulpíne sa možno dočítať v knihe doktora Samuela Čelovského Mladosť Félixu Kutlíka.

Đoka Duđerski sa narodil roku 1873 v Sentomaši, dnešný Srbobran a umrel roku 1950 pred 65 rokmi, krátko po tom ako bol odsúdený za velezradu a ako mu bola odňatá väčšina majetku, vrátane kulpínskeho kaštieľa. Jeho otec Lazar Duđerski kúpil kaštieľ a kulpínsky majetok od maďarskej rodiny Semzo. Đorđe zakončil obchodnú školu v Budapešti a agronómiu študoval v Nemecku. Podobne ako jeho otec, aj on intenzívne rozvíjal poľnohospodárstvo a priemysel v Kulpíne. Tiež začal uvádzať početné zmeny v hospodárení, takže sa na rozsiahlych poľnohospodárskych majetkoch pôda začala súčasnejšie obrábať. Uvádzal i početné novinky v spôsobe jej obrábania a tiež začal s pestovaním nových, netradičných kultúr. Taktiež intenzívne rozvíjal aj priemyselnú výrobu. Đoka Duđerski bol majiteľom niekoľkých tovární: v Kulpíne konopárne a továrne na spracovanie paradajok a v Novom Sade vlastnil továreň mäsových výrobkov „Kulpín“, továreň sér „Kamendin“ a umelecký tlačiarenský ústav „Grafika“. Na svojom majetku v Kamendíne mal veľkú žrebčín. Bol spoluzakladateľom arény v Belehrade a veľtrhu v Novom Sade. Nezanedbával ani kultúru, takže spoločenský život v jeho kaštieli bol veľmi čulý a v ňom sa schádzali významné osobnosti kultúrneho a spoločenského života. Bol ženatý s príbuznou kráľovskej rodiny Karađorđevićovcov, takže aj členovia tejto rodiny navštevovali Kulpín.

Po II. svetovej vojne, v rokoch 1946 a 1947 majiteľ kaštieľa kulpínskeho kaštieľa odsúdili za spoluprácu s okupantom. Na základe takého obvinenia a potom aj vyrieknutého súdneho rozhodnutia, mu bol vyvlastnený celkový majetok.

Odňatím majetku a zavrnutím zo strany povojnového režimu, z najmajetnejšej rodiny odrazu sa stávajú bezdomovci.

Vnuk Đoku Dunderského Nikola Tanurdžić v roku 2006 začal súdny proces, v ktorom dokazoval, že jeho starý otec bol nespravodlivo odsúdený a to iba preto, že bol bohatý. V júny roku 2008 Krajský súd v Novom Sade uznal túto sťažnosť a vyniesol rozhodnutie, podľa ktorého Đokovi Dunderskému nebolo spravodlivo súdené. Súdnym riešením, ho preto posthumne rehabilitovali.

Tým riešením sa vskutku potvrdzuje aj právo na odňatý majetok. Ide o veľké bohatstvo, čiže o asi 3.000 jutrov pôdy, niekoľko tovární, kaštieľ, pomocné objekty, rodinné domy ako aj iné nehnuteľnosti.